

Międzynarodowa konferencja naukowa „Nauki o Bezpieczeństwie – dekada doświadczeń”, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa 9 – 10 listopada 2021 r.

W dniach 9 – 10 listopada 2021 r. odbyła się międzynarodowa konferencja pt. „Nauki o Bezpieczeństwie – dekada doświadczeń”. Jej głównym organizatorem była Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie, ale do wsparcia tego przedsięwzięcia zaproszono również szereg innych instytucji, zaś patronat nad konferencją objęło Ministerstwo Obrony Narodowej¹. W zamierzeniu organizatorów miało to być niezwykle wydarzenie, gdyż zbiegło się w czasie z 10. rocznicą utworzenia dyscypliny „Nauki o Bezpieczeństwie”. Konferencja zatem miała być elementem obchodów tej rocznicy, ale także stanowić przestrzeń do debaty naukowej nad kondycją dyscypliny przypisanej 10 lat temu do dziedziny nauk społecznych. Jak podkreślili organizatorzy w zaproszeniu na konferencję, w ciągu tego stosunkowo niedługiego czasu nauki o bezpieczeństwie dynamicznie się rozbudowywały. Konferencja miała stać się zatem okazją do przeglądu obszarów tego rozwoju i zaprezentowania prowadzonych w nich badań. Celem konferencji miało być także zainicjowanie debaty na temat wspólnego dorobku wiedzy w naukach o bezpieczeństwie i wskazanie kierunków dalszego rozwoju tej dyscypliny.

We wstępnej diagnozie mającej dać asumpt do podjęcia debaty nad kondycją dyscypliny „Nauk o Bezpieczeństwie”, organizatorzy podkreślili, że jest to dyscyplina stworzona w Polsce decyzją administracyjną. W jej wyniku będący dopiero *in statu nascendi* obszar penetracji naukowej stał się dyscypliną nauk społecznych. W ten nowo utworzony obszar wkroczyli m.in. badacze ze zlikwidowanych nauk wojskowych, część przedstawicieli nauk o polityce oraz inni naukowcy z różnych dyscyplin badający różne aspekty bezpieczeństwa w aspekcie społecznym. To skutkowało odmiennymi podejściami i rozumieniami tego czym jest ta dyscyplina. Jedni byli przekonani, że jest to dyscyplina

¹ Strona konferencji: <https://securityconference.aszwoj.com>, program szczegółowy: <http://aszwoj.com/userfiles/file/Program%20konferencji%209-10%20listopada%202021.pdf>

nauk stosowanych, inni głównie ze środowisk nauk o polityce widzą ją raczej jako badania podstawowe. Jedni uznają, że obiektem badań nauk o bezpieczeństwie jest bezpieczeństwo człowieka (ludzi) i jego otoczenia naturalnego oraz cywilizacyjnego. Inni przekonują, że obiektem tym są systemy bezpieczeństwa narodowego i ich otoczenie. Toczą się spory m.in. o granice dyscypliny oraz o to jakie pola badań są dopuszczalne. Te wstępne tezy miano podać dyskusji w trakcie planowanej konferencji.

By osiągnąć cel diagnostyczny organizatorzy sformułowali szereg problemów badawczych zawartych w następujących pytaniach: jak specyfika polskiej naukowej kultury strategicznej wpływa na uwarunkowania funkcjonowania dyscypliny Nauk o Bezpieczeństwie (zmienność obszaru badań); jakie podejścia, rozumienia, pojmowania tej dyscypliny wyłaniają się w polskim środowisku naukowym; jakie kłasy wyłoniły się w środowisku naukowym tej dyscypliny; jak współcześnie postrzega się cele i funkcje nauki a w konsekwencji i nauk o bezpieczeństwie; jaką dyscypliną są nauki o bezpieczeństwie – nauk stosowanych czy nauk podstawowych; jakie konsekwencje wynikają z przyporządkowania do dziedziny nauk społecznych; jakie są relacje nauk o bezpieczeństwie z innymi dyscyplinami różnych dziedzin; jakie są podstawowe założenia/twierdzenia nauk o bezpieczeństwie; czy są – a jeżeli tak, to jakie – teorie w naukach o bezpieczeństwie; jaka tematyka jest przedmiotem badań prowadzonych w poszczególnych obszarach tej dyscypliny. Tak ambitne cele starano się zrealizować i znaleźć pytania na tak sformułowane pytania w trakcie sesji plenarnej pt. *Miejsce, zakres i charakter nauk o bezpieczeństwie w naukach społecznych* oraz kilkunastu paneli tematycznych.

Obrady konferencji zogniskowano w ramach następujących sesji tematycznych: *Polska myśl strategiczna w kontekście bezpieczeństwa narodowego*; *Przedmiot, cel i domena badań w naukach o bezpieczeństwie*; *Edukacja dla bezpieczeństwa*; *Security in Anthropocene*; *Studia nad wywiadem jako subdyscyplina nauk o bezpieczeństwie*; *Bezpieczeństwo powszechne*; *Świadomość wyzwań i zagrożeń energetyki przez pryzmat nauk o bezpieczeństwie*; *Ewolucja zagrożeń bezpieczeństwa narodowego*; *Sztuka wojenna a nauki o bezpieczeństwie*; *Prawne uwarunkowania bezpieczeństwa narodowego*; *System bezpieczeństwa państwa z perspektywy badań o zarządzaniu i jakości*.

Szczególnie istotny wkład do debaty nad kondycją nauk o bezpieczeństwie miała zorganizowana w trakcie konferencji sesja plenarna pt. *Miejsce, zakres i charakter nauk o bezpieczeństwie w naukach społecznych*. Jak podkreślił otwierając obrady JM Rektor-komendant Akademii Sztuki Wojennej gen.

bryg. dr Robert Kosowski, koniec XX wieku był widownią głębokich zmian w środowisku bezpieczeństwa. Przełożyło się to również na zmianę postrzegania bezpieczeństwa. Jego perspektywa rozszerzyła się z dominacji sfery militarnej na inne obszary aktywności społecznej. Spowodowało to jednocześnie rozszerzenie pola działalności naukowej osób zajmujących się badaniem szeroko rozumianego bezpieczeństwa. W Polsce zjawisko to dostrzegli zarówno przedstawiciele ówczesnych nauk wojskowych, jak i przedstawiciele nauk o polityce. W rezultacie podjętych działań i na mocy rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z sierpnia 2011 roku utworzona została nowa dyscyplina nauk społecznych – Nauki o Bezpieczeństwie. Ten nowy obszar znalazł się bardzo szybko w polu zainteresowania wielu uczelni i innych podmiotów naukowo-badawczych. Opracowano wiele, różnego rodzaju publikacji dotyczących problematyki bezpieczeństwa. W tym roku mija 10 lat od utworzenia Nauk o Bezpieczeństwie, pojawiła się zatem doskonała okazja do przeglądu stanu rozwoju tych nauk, a także do spotkania przedstawicieli różnych środowisk prowadzących badania a w tej dyscyplinie, przeglądu podejść badawczych, ale i poszukiwania dalszych kierunków jej rozwoju.

W zasadniczej części sesji plenarnej prof. dr hab. Ryszard Szpyra, pełniący funkcję moderatora, podkreślił, iż upłynęło 10 lat od utworzenia nauk o bezpieczeństwie – stąd też możemy zapytać jak to się stało, że te nauki się pojawiły, czy to było wynikiem tego, że środowisko naukowe zajmujące się tą problematyką było już w pełni dojrzałe, zważywszy na przykład, że stosunki międzynarodowe z ponad stuletnią tradycją, dalej nie są dyscypliną naukową, a ta wyłaniająca się dopiero koncepcja stała się nią oficjalnie w stosunkowo szybkim czasie. Częściowym wytłumaczeniem tego zjawiska jest istniejąca w Polsce naukowa kultura strategiczna, będąca po części pozostałością poprzedniego systemu. O podziale nauk decyduje jednak administracja rządowa, a nie samo środowisko naukowe. Jednak niezależnie od tych uwarunkowań, nauki o bezpieczeństwie w tym stosunkowo niedługim czasie dynamicznie się rozwijały i rozbudowywały, szczególnie w sferze aplikacyjnej i dydaktycznej. Pojawia się w związku z tym pytanie – na jakim jesteśmy etapie rozwoju – czy jeszcze na wstępnej czy już jesteśmy dojrzałą dyscypliną. To pytanie właśnie postawiono przed uczestnikami sesji plenarnej, a byli nimi: prof. Mirosław Minkina, prof. Stanisław Sulowski, prof. Andrzej Glen, prof. Waldemar Kitler oraz prof. Ryszard Zięba.

Prof. Mirosław Minkina podkreślił znaczny dorobek w zakresie badania wywiadu, kontrwywiadu i służb specjalnych w naukach o bezpieczeństwie.

Dotychczasowe badania tego obszaru prowadzone były głównie z perspektywy realizmu, ale nowe, istotne ujęcie badawcze to konstruktywizm. Z pewnością tzw. fake newsy to obszar perspektywiczny, kwestia wtórnego „zakażenia” prawdziwej informacji i upowszechniania fałszywych informacji w państwie przeciwnika. Z kolei prof. Waldemar Kitler swoją wypowiedź w trakcie debaty planarnej zogniskował wokół pytania: nauki o bezpieczeństwie dyscypliną czy dziedziną naukową. Wysunął postulat przyznania statusu dziedziny naukom o bezpieczeństwie. Uzasadniając te postulat, przytoczył pogląd wielu filozofów nauk i metodologów, iż dyscyplina naukowa to taki obszar wiedzy, którą pracownik naukowy jest w stanie opanować w zakresie twórczych badań i dydaktyki. Pojawia się w takim razie pytanie czy nauki o bezpieczeństwie, które są obecnie takim „workiem”, w którym upycha się wszystko co związane z bezpieczeństwem, są takim obszarem, który jeden człowiek jest w stanie objąć i zrozumieć całą materię tej dziedziny wiedzy. Zdając sobie sprawę z nieuchronnego ścierania się różnych ujęć i stanowisk w naukach społecznych, podkreślił jednak, że dyscyplina naukowa musi mieć swój paradygmat, czyli ogół twierdzeń, aksjomatów, definicji, które jednoznacznie definiują badany obiekt i jednoznacznie wyjaśniają nam badaną rzeczywistość. Nauki o bezpieczeństwie mają swoją specyfikę, choć dzielą przedmiot badań z przedstawicielami innych dyscyplin – nauk prawnych czy nauk o polityce. W jego opinii nie wszyscy, którzy zajmują się tą problematyką uprawiają nauki o bezpieczeństwie. Zważywszy na pokrewieństwo dyscyplin naukowych należy mieć na względzie to, iż podstawą ich wyodrębnienia jest wskazanie na odrębny od innych przedmiot formalny i cel szczegółowy. To głównie przedmiot formalny przesądza do jakiej dyscypliny naukowej zaliczymy tą dziedzinę, którą ktoś uprawia. Zatem aspekt w jakim został ujęty badany obiekt – to jest ważne z punktu widzenia przedmiotu formalnego. Musi być on odmienny od innych nauk. Bezpieczeństwo będzie badał prawnik, socjolog czy przedstawiciel nauk o bezpieczeństwie, ale każdy w innym celu. Prawnikiem poprzez system kształtowania norm prawa, zaś przedstawiciel nauk o bezpieczeństwie będzie badał normy prawne jako narzędzie zapewnienia bezpieczeństwa jednostce czy grupie społecznej. Korzystamy z tej wiedzy w ujęciu interdyscyplinarnym, a nawet transdyscyplinarnym, żeby odpowiedzieć na pytania jak zorganizować bezpieczeństwo danego podmiotu. Według prof. Kitlera nauki o bezpieczeństwie są zbiorem nauk społecznych, zawierających również elementy nauk humanistycznych czy technicznych, zajmujących się przeciwdziałaniem zagrożeniom bezpieczeństwa i zapewnienia wolnych od zakłóceń warunków bytu i rozwoju. Nauka o bezpieczeństwie,

żeby być dyscypliną naukową nie może być nauką o wszystkim. Wyjściem z tej sytuacji, byłoby rozwiązanie, w którym nauki o bezpieczeństwie byłyby dziedziną naukową, czyli zbiorem grupy nauk, dyscyplin – wyodrębnionych ze względu na potrzeby badań (co zrobić, żeby być bezpiecznym i jak to zrobić) oraz kształcenie kadr naukowych.

Prof. Stanisław Sulowski przypomniał, iż 10 lat wcześniej w gmachu ówczesnej Akademii Obrony Narodowej odbyło się spotkanie, na które zaproszono przedstawicieli uniwersytetu, a dyskutowano na nim o statusie nauk wojskowych oraz zakresem nauk o bezpieczeństwie. Po 10 latach można podjąć próbę pewnych podsumowań w tym zakresie. W swojej wypowiedzi podjął kilka kwestii wynikających z obecności nauk o bezpieczeństwie w dziedzinie nauk społecznych. Konsekwencji tej obecności jest sporo i nie zawsze zdajemy sobie z nich sprawę. Po pierwsze są to konsekwencje metodologiczne, po drugie te wynikające z obecności w naukach społecznych dwóch kontrowersyjnych podejść, które zderzają się ze sobą i konkurują ze sobą, a mianowicie nurtu interpretacyjnego i nurtu empirycznego. Nauki o bezpieczeństwie powinny korzystać ze wszystkich dostępnych metod w dziedzinie nauk społecznych. Poszczególne dyscypliny nie mają swojej odrębnej metodologii; odrębność metodologiczna przysługuje całej dziedzinie nauk społecznych, także przedmiot badań, do którego prawo rości sobie dyscyplina nauk o bezpieczeństwie jest eksplorowany przez inne dyscypliny. Natomiast specyfika przedmiotu nauk o bezpieczeństwie tkwi w tym właśnie, że obejmuje on naturę i kulturę, czyli wytwory działalności ludzkiej. Dyferencja, specyfika badań w naukach o bezpieczeństwie polega na wzajemnym powiązaniu obiektów natury i wytworów ludzkiej działalności. Wysunął też postulat teoretyczno-metodologiczny, który jest niezbędny dla dalszego rozwoju nauk o bezpieczeństwie, a mianowicie połączenia nurtu interpretacyjnego i nurtu empirycznego. Wysunął też propozycję badawczą wyobraźni sekurytologicznej, zainspirowany lekturą książki Charlesa W. Millsa pt. *Wyobrażenia socjologiczna*.

Prof. Andrzej Glen w swojej wypowiedzi wskazał na schyłek monodyscyplinarnego sposobu uprawiania nauki i inkluzywność podejść badawczych. Podkreślił jednak, że aby przekraczać granice musimy je najpierw wyznaczyć, stąd też konieczność budowania tożsamości dyscypliny. Omówił kwestie ontologiczne, epistemologiczne i metodologiczne. Zaproponował, aby przedmiot poznania w naukach o bezpieczeństwie ujmować przez wzgląd na realistyczny dualizm zależnościowy. Natomiast prof. Ryszard Zięba podkreślił iż istotą bezpieczeństwa jest pewność istnienia, przetrwania, posiadania, pewność

funkcjonowania i rozwoju podmiotów. Ujęcia utożsamiające bezpieczeństwo z brakiem zagrożenia są zbyt wąskie. Podkreślił swoisty renesans podejść realistycznych, określany jako realizm neoklasyczny. Teorie to soczewki, przez które patrzymy na problemy bezpieczeństwa, ale nie ma specyficznych teorii w naukach o bezpieczeństwie. Badacze wykorzystują główne paradygmaty i teorie funkcjonujące w innych naukach społecznych. Najczęściej jest realizm i neorealizm, liberalizm i neoliberalizm czy konstruktywizm społeczny, podkreślający rolę języka w konstruowaniu bezpieczeństwa. Także teorie krytyczne, postmodernizm oraz ujęcia feministyczne. Rezultaty badań bezpieczeństwa są różne w zależności od przyjętej teorii.

W zamierzeniu organizatorów, relacjonowana konferencja miała przyczynić się do lepszego zrozumienia istoty i treści nauk o bezpieczeństwie oraz stać się kolejnym impulsem w ich rozwoju. Z pewnością cel ten udało się zrealizować, a do upowszechnienia dorobku konferencji także przyczyni się planowana publikacja pokonferencyjna. Swój wkład do dyskusji wniosło szerokie grono badaczy penetrujących różne obszary nauk o bezpieczeństwie, co było również zamierzeniem organizatorów. Skierowali oni zaproszenie do dyskusji i zaprezentowania wyników badań do różnych środowisk naukowych związanych z dyscypliną nauki o bezpieczeństwie. Zapowiedziano także kontynuację debaty i dyskusji nad kondycją tego obszaru badań w trakcie kolejnych edycji konferencji.